

„AMNESTY INTERNATIONAL“ PRANEŠIMAS SPAUDAI

Lietuva: pabėgėlių ir migrantų išstūmimai, neteisėtas sulaikymas, apgaulė ir neleistinas elgesys su jais

- Naujoje ataskaitoje skelbiama informacija apie neleistiną elgesį su asmenimis, kurie pateko į Lietuvą iš Baltarusijos.
- Elgesys su jais smarkiai skiriasi nuo to, kaip yra priimami žmonės, kurie atvyksta iš Ukrainos.
- Europos Komisija nevykdo savo pareigų pagal ES teisę.
- Yra galinčių pakomentuoti asmenų.

Šiandien „Amnesty International“ paskelbė, kad Lietuvos institucijos savavališkai sulaikė tūkstančius asmenų sukarintuose centruose, kur jie gyveno nežmoniškomis sąlygomis, buvo kankinami ir patyrė kitokį netinkamą elgesį. Naujoje ataskaitoje organizacija atskleidžia, kad Lietuvoje pabėgėliai ir migrantai buvo išstisus mėnesius laikomi nutriušusiuose kalėjimus primenančiuose centruose, kur negalėjo pasinaudoti sąžininga prieglobsčio procedūra ir kur buvo kitaip šiurkščiai pažeidžiamos jų žmogaus teisės, tikintis, kad jie „savanoriškai“ grįš į valstybes, iš kurių pabėgo.

Šis elgesys smarkiai skiriasi nuo geranoriškumo, su kuriuo ES priimami nuo karo Ukrainoje bėgantys asmenys.

„Amnesty International“ apklausė dešimtis neteisėtai sulaikytų asmenų, kurie atvyko iš Kamerūno, Demokratinės Kongo Respublikos, Irako, Nigerijos, Sirijos ir Šri Lankos. Daugelis žmonių teigė, kad griežtai saugomų sulaikymo centrų prižiūrėtojai juos mušė, įžeidinėjo, baugino ir priekabiavo dėl jų rasės, ir kad tuose centruose trūko sanitarinių mazgų ir sveikatos priežiūros paslaugų.

„Irake kalbama apie žmogaus teises ir moterų teises Europoje. Bet čia nėra jokių teisių“, — sakė netoli Baltarusijos sienos įsikūrusiame Medininkų sulaikymo centre sulaikyta jazidė.

„Su visais apsaugos siekiančiais asmenimis turi būti elgiamasi vienodai ir pagarbiai. Tačiau žmonės, su kuriais kalbėjomės Lietuvoje, buvo išstisus mėnesius neteisėtai laikomi pasibaisėtinomis sąlygomis ir patyrė fizinį ir psichologinį smurtą bei kitokį žeminantį elgesį. Visi šiuose sulaikymo centruose sulaikyti asmenys privalo būti nedelsiant paleisti ir turėti galimybę pasinaudoti sąžininga prieglobsčio procedūra“, — sakė „Amnesty International“ Europos regiono direktorius Nils Muižnieks.

„Nors Lietuva teisingai labai šiltai priėmė dešimtis tūkstančių pabėgėlių iš Ukrainos, mūsų sulaikytųjų pašnekovų patirtys buvo visiškai kitokios. Tai kelia rimtą susirūpinimą dėl Lietuvos migracijos sistemoje įsišaknijusio rasizmo“.

Automatinis neteisėtas sulaikymas ir atsisakymas suteikti prieglobstį

2021 m. liepos mėnesį išaugus Lietuvos sieną su Baltarusija kertančių asmenų skaičiui, įstatymų leidėjai priėmė naują teisės aktą, kuris numatė automatinį tam nenustatytoje vietoje Lietuvos sieną kirtusių asmenų sulaikymą. Siekdamos atimti iš sulaikytųjų galimybę pasinaudoti apsaugos priemonėmis nuo neteisėto sulaikymo pagal ES teisę, institucijos

apibrėžė tokį sulaikymą kaip „laikiną apgyvendinimą“ ir net „alternatyvią sulaikymui priemonę“.

Dėl to tūkstančiai žmonių, tarp jų ir tie, kuriems reikia tarptautinės apsaugos, yra sulaikyti ilgą laiką. Daugeliui iš jų ne vieną mėnesį buvo taikomas sulaikymas be teismo sprendimo, taigi nėra stebimas jų sulaikymo teisėtumas. Daugelio asmenų prieglobsčio prašymai taip ir nebuvo niekada išnagrinėti. Tūkstančiai kitų buvo jėga išstumti per sieną atgal į Baltarusiją, kur jie neturi jokių galimybių prašyti apsaugos.

Nežmoniškos sąlygos sulaikymo centruose

„Amnesty International“ lankėsi dviejuose sulaikymo centruose Lietuvoje – Kybartų ir Medininkų Užsieniečių registracijos centruose (URC), kur apklausė 31 asmenį.

Kybartų centre, kuriame iki 2021 m. rugsėjo mėn., kai institucijos pradėjo jį naudoti pabėgėlių ir migrantų sulaikymui, veikė kalėjimas, šiuo metu gyvena keli šimtai vyrų. Čia langus dengia grotos, durys yra šarvuotos, o teritoriją juosia aukšta tvora. Čia laikomų vyrų judėjimas yra ribojamas net patalpų viduje, o praustis karštame duše jiems leidžiama tik du kartus per savaitę. Jau ne vieną mėnesį šis centras yra perpildytas, jo praustuvai, tualetai ir dušai yra nušiuurę.

Kovo mėnesį vienas siras „Amnesty International“ sakė: „Noriu padėkoti Lietuvai, kad mus priėmė... Tačiau čia jie su mumis elgiasi negerai. Tai kalėjimas, o ne stovykla. Kur pažiūrėsi – visur spygliuota viela, kodėl? Aš nesu nusikaltėlis, aš esu pabėgėlis“.

Netinkamas elgesys su sulaikytaisiais

Šimtai kitų žmonių yra sulaikyti Medininkų sulaikymo centre, kur jie miega futbolo aikštėje sustatytuose konteineriuose. Žvarbią lietuvišką žiemą norintys pasinaudoti tualetu žmonės turi eiti į lauką ir per sniegą. Su „Amnesty International“ kalbėję sulaikytieji buvo įsibaiminę dėl agresyvaus centro prižiūrėtojų elgesio. Kartais iš nevilties dėl jų neteisėto sulaikymo ir gyvenimo pasibaisėtinomis sąlygomis sulaikytieji pradėdavo protestuoti. Ne vienas asmuo mums pateikė sukrečiantį institucijų reakcijos į tokias demonstracijas vaizdą; žmonės buvo mušami, taip pat ir policininko lazdomis, prieš juos buvo naudojami ašariniai purkštuvai ir elektros šoko įtaisai.

Atsiliepdamas į iš vakaro vykusį protestą, 2022 m. kovo 2 d. ryte, į Medininkų sulaikymo centrą atvyko riaušių malšinimo būrys. Vėliau moterys ir vyrai pasakojo, kad prižiūrėtojai ir policininkai juos mušė rankomis, policininko lazdomis ir elektros šoko įtaisais; uždėję antrankius tempė juos iš lengvuose konteineriuose esančių jų „kambarių“; seksualiai pažemino juodaodžių moterų grupelę, išvarydami jas pusnuoges ir surištomis rankomis į lauką, ir po to užrakindami jas konteineryje – visa tai rodoma sukrečiančioje filmuotoje medžiagoje, kurią peržiūrėjo „Amnesty International“. Mažiausiai 12 žmonių buvo vėliau perkelti į kitus centrus.

Tai nebuvo pavienis incidentas. Buvo gauta daugybė pranešimų apie netinkamą elgesį, kurio tam tikri atvejai prilygo kankinimui, neproporcingą jėgos naudojimą, įskaitant ašarinio purkštuvo ir kitų specialių priemonių naudojimą. Sulaikytieji buvo apgyvendinami atskirai nuo kitų sulaikytų asmenų, o bandantys pabėgti buvo sukandžioti šunų. Šiuo metu atliekamas tyrimas dėl centre dirbusio psichologo prieš sulaikytuosius galimai vykdyto seksualinio smurto.

„Amnesty International“ taip pat surinko duomenis, kurie parodo, kad prieš tamsesnio gymio sulaikytuosius, ypač juodaodžius vyrus ir moteris, buvo naudojami giliai užgaulūs rasistiniai įžeidimai.

Jauna moteris „Josephine“, kuri atvyko iš Užsachario Afrikos, sakė: „Prižiūrėtojas pasakė: „Mes jus išsiųsime į mišką medžioti“... Viskas čia yra rasizmas, jie visi yra dideli rasistai, visi prižiūrėtojai. Kai sirgdama paprašai iškviešti greitąją pagalbą, jie sako, kad iškvies tik tada, kai apalpsi. Mums čia nepatinka. Kodėl niekas nemėgsta juodaodžių žmonių“?

Prieglobsčio procedūros ir teisinės pagalbos sistema sukurtos taip, kad nepadėtų žmonėms

Nuo 2021 m. rugpjūčio mėn. Lietuva nebeleidžia pateikti prieglobsčio prašymų asmenims, kurie kirto sieną tam nenustatytoje vietoje. Lietuvos institucijos atmetinai elgėsi su prašymais asmenų, kurie juos pateikė iki tol, ar kuriems buvo leista pateikti prašymą išimties tvarka. Jos nesilaikė tinkamo proceso, trukdė prieglobsčio prašytojams gauti reikiamus įrodymus ir dažnai nesugebėdavo suorganizuoti tinkamo vertimo.

„Amnesty International“ pareiškia, kad teisinės pagalbos sistema veikia apgaulės principu. Teisininkus, kurie atstovauja prieglobsčio prašytojams prieglobsčio bylose samdo tas pats Migracijos departamentas, kurio spėdimus ir turi užginčyti šie teisininkai, dėl ko jiems kyla interesų konflikto pavojus.

„Ši *ad hoc* sistema grindžiama pavojinga interesų konflikto rizika. Pabėgėliai ir migrantai nuolatos negauna pagalbos iš tariamai jiems padėti ir juos apginti samdomų teisininkų, kurie netgi kartais teisme veikia prieš juos. Ši apgaulė – tai dar viena kliūtis apsaugos siekiantiems žmonėms“, sakė Nils Muižnieks.

Laikas versti naują lapą

Neseniai Lietuvos institucijos pareiškė, kad nesieks pratęsti dabartinio 12 mėnesių sulaikymo termino, tačiau kol kas dar nenurodė, kokių priemonių imsis, kad ištaisytų per praeitus metus įvykdytus pažeidimus. Teisinės gynybos priemonė yra būtina, kadangi institucijos savo veiksmais pažeidė tiek tarptautinę, tiek ir ES teisę.

„Praėjus metams po to, kai buvo priimtas teisės aktas, skelbiantis „ekstremalią situaciją“, bei susijusi politika ir praktika, kurie sukėlė tiek daug nelaimių ir kančių, atėjo metas Lietuvai versti naują lapą. Lietuvos institucijos turi nedelsdamos paleisti visus pagal „laikinojo apgyvendinimo“ tvarką sulaikytus asmenis, užtikrinti jiems teisingos prieglobsčio procedūros galimybę, kompensuoti jų patirtą fizinę ir psichinę žalą, ištirti neleistino elgesio su žmonėmis atvejus ir atšaukti visus 2021-2022 metais priimtus žalingus teisės aktus“.

Europos nuolaidžiavimas

Per pastaruosius 2 mėnesius ES leido susikurti dviejų lygių sistemai. Kol Ukrainos piliečiams ES teikia apsaugą ir su jais elgiasi su derama atjauta, iš kitų valstybių bėgantys žmonės yra rakinami ir susiduria su nesuskaičiuojama daugybe sistemoje egzistuojančių kliūčių, kurios yra persmelktos rasizmo ir kitų formų diskriminacijos.

Kol Lietuva bandė „įteisinti“ išstūmimus, automatinį sulaikymą ir sprendimus nesuteikti prieglobsčio savo nacionalinės teisės aktais, Europos Komisijos reakcija keitėsi nuo aiškių pagyrų iki tylaus pritarimo. Komisijos vadovai Europos Parlamento nariams teigė, kad išstūmimai yra aiškiai neteisėti, tačiau taip pat nurodė, kad nėra jokių konkrečių įrodymų, kad jie buvo vykdomi. Šiandien paskelbtoje „Amnesty International“ ataskaitoje pateikiama

daugybė įrodymų, kurie buvo pateikti ir kitų tarptautinių organizacijų ir vietos grupių dokumentuose, kurie buvo paskelbti per praėjusius metus.

Europos Komisija turi inicijuoti pažeidimo nagrinėjimo procedūrą prieš Lietuvą, kuri savo teisės aktais, politika ir praktika aiškiai pažeidė tarptautinę ir ES teisę. Tačiau Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūros („Frontex“) pareigūnai ir toliau padeda Lietuvos Valstybės sienos apsaugos tarnybai, įskaitant pagalbą vykdant pasienio kontrolę ir kitą veiklą, galimai prisidėdami prie žmogaus teisių pažeidimų.

„Praėjus metams po to, kai Lietuva bandė įteisinti tai, kas yra neteisėta, Europos Komisija vis dar nesiėmė jokių veiksmų, kad Lietuvos teisės aktai atitiktų ES teisę. Tol, kol Europos Komisija nieko nedarė, ji siunčia žinutę šalims narėms, kad ES teisės aktai gali būti nebaudžiamai pažeidžiami“, sakė Nils Muižnieks.

Dėl tolesnės informacijos ar norint susitarti dėl interviu, prašome kreiptis į **Alison Abrahams** el. paštu alison.abrahams@amnesty.org arba tel. +32 483 680 812
Po darbo valandų: tel. +44 20 7413 5566; el. paštas: press@amnesty.org; twitter: @amnestypress